

Andrei Șaguna și episcopul Calinic de la Râmnic*

Nicolae Bocșan¹
hiphi@hiphi.ubbcluj.ro

Keywords: *Andrei Șaguna, bishops, Calinic, correspondence, collaboration, Sibiu county, Vâlcea county.*

Summary: *A relevant exemple of co-operation between Andrei Șaguna with the Orthodox priests from the Danube countries, for the concept of the high priest of Sibiu on the need for the Romanian Orthodox unity, on the canon law and on the liturgical books.*

The study values the unique correspondence of bishop Andrei Șaguna with bishop Calinic of Vâlcea, two bishops who shepherded two neighboring dioceses and have maintained an ongoing collaboration through the exchange of books, clothes, through the exchange of views in the church pattern.

Andrei Șaguna a întreținut relații epistolare cu arhierii contemporani din Țara Românească și Moldova, cunoscuți, unii dintre ei, cu ocazia călătoriei în Principatele Române de la sfârșitul anului 1848 și începutul anului 1849.

Cele mai multe schimburi de scrisori le-a avut cu episcopul Calinic de la Râmnic. Cunoaștem 16 scrisori schimbate între cei doi ierarhi în perioada 1854-1865. Relațiile dintre cei doi arhierii au fost directe sau mijlocite de autoritățile județului Vâlcea, de colonelul Ion Solomon, de serdarul Ștefan Uziano, cârmuitorul județului Vâlcea, de maiorul Pojorean sau de marele logofăt al credinței Dimitrie Haralamb, dintre care unii l-au vizitat personal la Sibiu în 1854 și 1855. De cele mai multe ori corespondența s-a purtat prin intermediul ofițerilor români de la granița cu Transilvania², folosiți de cârmuitorul județului și de episcopul Calinic pentru schimbul epistolar, evitând astfel cenzura, întărită într-o situație internațională complicată, determinată de evoluția crizei orientale și de prezența trupelor străine în Principate. „Nu numai din aceea privință că Eparhiile noastre sânt megiane – scria Șaguna – dar cu deosebire din aceea privință că cu un gând mărturisim pre Tatăl și pre Fiul și spre Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, am avut dor a vă cerceta pre Frăția Ta cu această epistolie frățască, fiind aici la noi fiul nostru duhovnicesc și boier, preacinstitul domn Haralampie, cu a cărui ortodoxie prea mult m-am îndulcit”³.

Andrei Șaguna a folosit aceste legături pentru a obține o serie de favoruri de la autoritățile din București, cum a fost recunoașterea stăpânirii unui munte din Țara Românească, dăruit Episcopiei sibiene⁴ sau trecerea unor vite prin vama de la Căineni în beneficiul eparhiei transilvănene⁵.

---

*Cercetarea a fost sprijinită prin grantul UEFISCDI Idei nr. PN-II-ID-PCE-2011-3-0040 „The Political Elite from Transylvania (1867-1918)”.

¹ **Bocșan Nicolae**, profesor universitar doctor, Facultatea de Istorie și Filosofie Cluj-Napoca.

² ABMS, doc. 1067, 1076-1077.

³ ABMS, doc. 1067 (concept).

⁴ ABMS, doc. 1067.

⁵ Maiorul Pojorean scria episcopului Șaguna, în 20 octombrie 1855, de la Râul Vadu: “Către aceste vă aduc în cunoștință că pentru vitele ce mi s-au scris de colonelul Haralambie ca să

Andrei Șaguna a profitat de vecinătatea diecezei vâlcene și a trimis regulat la Râmnic cărțile editate la Tipografia diecezană din Sibiu. În acest mod a difuzat în episcopia „megiană” **Elementele dreptului canonic, Cartea cântărilor bisericești, Catihismul bogat, Mineiele, Acatistul bogat, calendarele sibiene și „Telegraful Român”**. Episcopul Calinic observa că prețul **Mineielor** tipărite la Sibiu era mai mare decât cel al **Mineielor** tipărite la Mitropolia din București. Șaguna a explicat că nu poate vinde cărțile la prețul dorit, ci a trebuit să-și acomodeze prețul după numărul prenumerațiilor pentru a acoperi cheltuielile tiparului. **Mineiele** tipărite la Sibiu - remarca Șaguna - aveau numai 200 de prenumerații și din acest motiv nu a putut tipări decât 500 de exemplare, în timp ce pentru **Mineiele** de la București existau 1000 de prenumerații, iar prețul hârtiei era dublu la Sibiu față de București⁶. În urma schimbului de scrisori, episcopul Calinic a răspuns la darurile oferite din fiecare titlu tipărit la Sibiu prin abonarea „**Telegrafului Român**” anual și prin achiziționarea unui număr însemnat de exemplare din cărțile tipografiei diecezane. Până în anul 1856, el a comandat episcopului Șaguna 40 exemplare din **Cahinis**, un set complet din **Mineie**, un exemplar din **Cartea cântărilor bisericești**. Pe de altă parte, Șaguna l-a consultat tot timpul pe arhiepiscopul vâlcean asupra conținutului cărților tipărite. „*Eu după bunul Dumnezeu – scria Șaguna – care ne este tăriia și mângâierea noastră, nu am alt liman, unde aş putea alerga pentru un sfat bun sau pentru alinarea durerilor mele sufletești, fără numai către Frăția Ta, căci în duh te-am cunoscut de îndreptător credință...*”⁷. De exemplu, episcopul Calinic a caracterizat drept „*cuviincioase*” îndreptările făcute de Șaguna la **Catihis**⁸.

Cu toate acestea, episcopul Calinic nu a acceptat difuzarea cărții **Elementele dreptului canonic** în eparhia sa, „*pentru cuvântul cuprins în Tăierea 8, despre Presbiteri, §66, unde se zice că «a doua nuntă le este iertată, pierzând atunci numai activitatea de preot, iar taina și cinstea preoțească îi rămâne», fiindcă un astfel de obicei nici a fost în țara noastră, nici putem îngădui să se introducă*”. În aceeași scrisoare din 16 septembrie 1854, episcopul Calinic făcea și următoarea observație: „*Osebit vă mai aducem la cunoștință pentru cele cuprinse în par. 90, că și de se arată că sânt oprite călugărițele a intra, nici a aprinde lumânările sau a da preotului slujitor cădelnița, dar prin canonul al 15-lea al Sfântului Nichifor Mărturisitorul și patriarhul Constantinopolei li se dă voie a intra în altar și a face slujbă de paracliser, precum se vede acest canon, foaia 476 din bisericescul Pidalion*”.

La 1 noiembrie 1854, Andrei Șaguna a răspuns obiecțiilor episcopului vecin în termeni polemici: „*cu durere am înțeles că Frăția Ta nu numai nu ai aflat plăcerea în cartea mea, ci încă aceea o oprești în eparhia-ți, aducând de pricină paragrafele 66 și 90 din zisa carte*”. Polemica declanșată între cei doi arhiepiscopi pe tema interpretării respectivelor paragrafe a fost semnalată și analizată în literatura teologică. Argumentele invocate de Andrei Șaguna în susținerea afirmațiilor sale din carte sunt cunoscute. Între altele, Șaguna a replicat spunând „*că eu nu am compus cartea mea despre și după*

---

trimit Excelenței Voastre, făcând raport ștabului militar, au venit dezlegare ca să se-ngăduie trecerea lor”, ABMS, doc. 1077 (original și în copie cu litere latine).

⁶ „*împrejurările în care ne aflăm noi pe aici nu se pot niciodată asemăna cu cele de acolo, care totdeauna au fost și sânt mai favorizatoare în toată privința*” ABMS, doc. 1117 (concept).

⁷ AEORV, dosar 96/1857, f.2.

⁸ ABMS, doc. 941.

obiceiurile care ici-colea pe la bisericile noastre localnice se află, ci despre și după canoanele cele așezate de la Sfinții Părinți, care biserica întregă de a toată lumea le primește și le cinstește”. Apoi a replicat episcopului vecin: „Frăția Ta vatămi așezămintele canonice ale Sfinților Părinți când oprești cartea mea pentru aceea că am zis în par. 55 așa ceva, ce nu s-a obișnuit în Țara Românească. Când ar fi drept ce zici Frăția Ta, atunci ar trebui să se oprească și **Pidalionul** în Țara Românească, pentru că cuprinde canonul al 3-lea al Soborului ecumenic VI, care dă voie preoților văduvi de a pași la a doua nuntă. Și fiindcă **Pidalionul** nu se oprește la Frăția Ta, așa dară te rog ca să nu oprești nici cartea mea, care este bazată pe Pidalion”. Referitor la par. 90, Andrei Șaguna spune „aici Prea Sfinția Ta ai drept în parte, totodată mi se pare că am drept și eu în parte și că nu meritez așa o osândire aspră, căci treaba de care Te-ai scandalizat nu e potrivită cu măsura care ai luat-o asupra cărții mele”. Canonul 15 al Sf. Nichifor din **Pidalion** admitea intrarea călugărițelor în Sfântul Altar, dar în celelalte „cărți canonicești” sau nu se amintea nimic despre acest subiect, ca în **Pravila cea Mare**, sau era interzisă intrarea călugărițelor în altar „nici a aprinde lumânări, nici a da preotului slujitor cădelnița”, așa cum este precizat în **Kormciaia**. Canonul 15 al Sf. Nichifor din **Pidalion** admitea intrarea călugărițelor în Sfântul Altar, dar nu la toate bisericile de obște, ci numai în altarele de la mănăstirile lor. „Toată greșeala mea - scria Șaguna – este împrejurarea că nu am lămurit treaba din însămnarea potrivită tâlcului din Pidalion, care o voi face la a doua ediție”. El a încheiat scrisoarea către episcopul Calinic, scriind: „Te poți convinge Frăția Ta că cartea mea pe nedrept și în iuțeala firii omenеști o ai osândit. Când ai ști râvna mea cea neobosită pentru ortodoxia noastră, altmintrelea ai judeca despre mine”⁹.

Într-adevăr, Andrei Șaguna a tipărit la Sibiu, în aprilie 1855, ediția a II-a a a cărții **Elementele dreptului canonic**. În lucrare face publică polemica angajată prin reproducerea celor două scrisori. Finalul din **Inainte cuvântare** preciza „Cetitorul ... va ști a precunoaște pe a cui parte stă dreptatea. De aceea închei și această Înainte cuvântare la ediția a II-a cu aceea că îmi pare rău că nu am fost silit a o face până ce nu am prelucrat tot opul meu din nou și până ce nu l-am îmbogățit cu adaosuri folositoare... ci trag nădejde că cu alt prilej și în privința aceasta mă va ajuta Dumnezeu”. Profesorul Iorgu Ivan a susținut că a doua ediție a cărții nu s-a mai difuzat integral, deoarece Andrei Șaguna a acceptat observațiile episcopului vâlcean, modificându-și opiniile într-o lucrare ulterioară, **Compendiu de drept canonic**, publicat în 1868¹⁰.

Polemica pe teme ale dreptului canonic nu a afectat relațiile dintre cei doi ierarhi. În 18 septembrie 1855, Andrei Șaguna a reluat schimbul epistolar cu episcopul Calinic scriindu-i: „Nu numai din această privință că eparhiile noastre sunt megiane, dar cu deosebire din acea privință că cu un gând mărturisim pre Tatăl și pre Fiul și pre Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, am avut dar a vă cerceta pre Frăția Ta în această epistolă frățească”. Cu acel prilej, Șaguna dăruia episcopului Calinic cărțile menționate, mărturisindu-i: „mult m-aș bucura dacă aceste cărți ar dobândi plăcerea voastră”¹¹. În termeni asemănători episcopul Calinic scria la Sibiu, în octombrie 1855, „nu puțin rămânem datori dragostei frăției voastre”, cerând un număr

⁹ *Idem*, doc. 1001.

¹⁰ Ivan 1975, p. 278-290.

¹¹ ABMS, doc. 1067.

suplimentar din cărțile primite în dar de la Șaguna, **Chiriadromion adică cuvântări bisericești pentru fiecare duminică a anului**, Sibiu, 1855, **Catihis bogat creștinesc**, Sibiu, 1854, **Calendar pe anul 1855**. De asemenea anunța pe episcopul sibian că a început să primească „Telegraful Român”, confirmând abonamentul făcut până la sfârșitul anului. Episcopul Calinic aprecia „îndreptările” făcute de Șaguna la Catihis drept „cuvincioase”, oferindu-i în dar un potcap „*de calitatea ce se fabrichează în sfânta mănăstire Cernica*” mult apreciate de arhiepiscopul sibian¹². De asemenea, a cerut prenumerarea **Mineielor** tipărite la Sibiu, din care în perioada 1853-1855 au apărut **Mineiul** pe lunile ianuarie – octombrie. Cele 8 exemplare din Minei trimise la Vâlcea nu au ajuns la episcopul Calinic, ceea ce l-a determinat, în 29 decembrie 1855, să reclame trimiterea celor 40 catihise bogate, 2 exemplare din cuvântările bisericești, 8 Mineie, dar și abonarea „Telegrafului Român” pe anul 1856¹³.

Întârzierea s-a datorat faptului că episcopul de la Sibiu obișnuia să trimită cărțile peste munți prin intermediul ofițerilor din Țara Românească și al negustorilor care făceau comerț în cele două țări, în cazul menționat transmiterea cărților la destinatarul lor a avut de suferit din cauza confuziei dintre un ofițer român și unul austriac. Este semnificativ faptul că cele mai multe cărți transmise de-o parte sau alta a munților s-a făcut prin intermediul unor persoane de încredere sau cu complicitatea slujbașilor de la vama românească¹⁴.

Exprimând „dragostea” și „prețuirea” ce o avea pentru episcopul Calinic, Șaguna evoca episcopului vâlcean nevoile mari cu care se confrunta eparhia sa: „*mă nevoiesc și eu din toate puterile a susține sfânta maica noastră biserică în întregimea și sfințenia sa, dar cu durere silit sânt a mărturisi că vrăjmașii Pravoslaviei noastre prea mult se înmulțesc și se întăresc, căci au ajutorința din mai multe părți, dar noi am rămas nesocotiți ca și glasul cel din pustie*”. Cu această ocazie mărturisea episcopului vâlcean: „*nu am alt liman, unde aș putea alerga pentru un sfat bun sau pentru alinarea durerilor mele sufletești, fără numai către Frăția Ta, căci în duh te-am cunoscut de îndreptător credinței și de chipul blândețelor și ca pe un arhiepiscop carele pune sufletul său pentru oile sale cuvântătoare*”.

Pentru a îmbunătăți starea materială a eparhiei, Andrei Șaguna l-a rugat pe episcopul Calinic să intervină pe lângă Alexandru Ghica să reînnoiască dania moșiei Merișani, făcută de Constantin Brâncoveanu pe seama mitropoliei ardeleni¹⁵. Calinic a răspuns în 6 februarie 1857, explicând că nu mai era posibilă dobândirea moșiei din județul Argeș, deoarece – spunea el – „*cu legiuirile cu care se guvernează astăzi țara, chiar și mitropolia noastră de aici și episcopiiile cu mănăstirile nu mai au în desăvârșita a lor dispoziție veniturile cu care au fost și sânt înzestrate*”. A fost o bună ocazie pentru episcopul Calinic ca să se plângă de greutatea materiale ale Episcopiei vâlcene la urcarea sa în scaunul arhiepiscop, datorate incendiului devastator care a distrus reședința episcopală. Deși au fost depășite în cea mai mare parte prin repararea bisericii, a

---

¹² *Idem*, doc. 1079.

¹³ *Idem*, doc. 1098.

¹⁴ *Idem*, doc. 1099 (concept).

¹⁵ Lupuș 1990, p. 461-464.

seminarului și prin construirea unor edificii noi¹⁶. Calinic s-a arătat nemulțumit de slaba activitate editorială de la episcopia vâlceană. Pentru a întemeia o tipografie, „*precum a fost cea din vechime*”, scria Calinic, a cerut lui Șaguna informații dacă poate găsi la Sibiu, „*două teascuri cu toate trebuincioase pentru o tipografie în calitate cu aceea din tipografia Frăției Voastre și cu ce preț se pot cumpăra*”. Andrei Șaguna a recomandat achiziționarea tipografiei vâlcene de la Viena și în 13 martie 1857 a trimis la Vâlcea „*însemnarea de cheltuieli și un model de teasc*”¹⁷.

Un subiect favorit din corespondența celor doi arhieri în anul 1853 a fost editarea Bibliiei. Șaguna a ținut la curent ierarhul de la Vâlcea în legătură cu progresele tipăririi Sfintei Scripturi, a expediat la Râmnic colile editoriale pe măsură ce se tipăreau, a cerut episcopului Calinic să-și exprime opiniile în legătură cu noua ediție. Aneta Niculescu a remarcat faptul că în scrisorile adresate episcopului Calinic, în care a explicat motivele tipăririi noii ediții, ierarhul sibian a utilizat frecvent expresii existente și în **Predosloviea Bibliiei** tipărite: vechile ediții ale Bibliiei au reprezentat „*monumente nepieritoare ale limbii moralității și peste tot ale vieții noastre naționale și românești*”; noua ediție era necesară „*deoarece limba noastră e pom viu, toată primăvara se schimbă: ramurile bătrâne și fără suc cad, mlădițele tinere ies și cresc; frunza veștejește și se scutură, dar alta nouă curând împodobește, toate ale lui se fac și se prefac, numai tulpina rămâne aceeași*. În acest context Șaguna l-a rugat pe Calinic să intervină la Departamentul cultelor pentru a interzice **Biblia** tipărită la Buzău, deoarece era identică cu **Biblia** de la Blaj din 1795, „*cuibul uniației*”. Într-o altă scrisoare din 1858 către episcopul Calinic, Șaguna s-a referit la „**Biblicele**” Ion Heliade Rădulescu, tipărite la Paris în 1858 și îl ruga să le combată¹⁸.

În anii care au urmat relațiile dintre cei doi ierarhi s-au consolidat. În ianuarie 1858, Șaguna a cerut sprijinul episcopului Calinic la construirea bisericii catedrale de la Sibiu și a cerut permisiunea trimiterii unui om de încredere în episcopia vâlceană pentru a aduna ajutoare, ceea ce Calinic a aprobat. A promis chiar să contribuie cu un ajutor bănesc, atât cât îi permiteau mijloacele, deoarece a avut multe cheltuieli la Râmnic¹⁹.

În semn de mulțumire, Șaguna a elogiat gestul episcopului vecin ca „*dovadă proaspătă despre duhul cel apostolesc, care Te deosebește pre Frăția Ta întră noi Frații în Hristos*”. A numit acest gest nu numai filantropic, ci și creștinesc, „*căci creștinătatea este un trup mare al lui Hristos, carele îi este capul lui și numai ca o organizație pentru buna orânduială și ocârmuire a acestui trup duhovnicesc s-au chibzuit episcopiile, care sânt încă laolaltă legate prin una și aceeași credință, prin unul și același botez și prin împărțășire cu unul și același timp și sânge al răscumpărătorului nostru*”. Deși a cunoscut starea eparhiei vâlcene, Șaguna a îndrăznit să ceară ajutor ierarhului vecin din cauza marilor nevoi ale eparhiei sale, „*care ne apasă și din care nu ne putem mântui fără ajutorința fraților noștri de o lege și o națiune*”²⁰.

La rândul său, episcopul Calinic a dăruit lui Andrei Șaguna cărți tipărite la Vâlcea,

---

¹⁶ Biserica episcopală, seminarul și reședința au fost mistuite de incendiul cel mare din 1847. După ce a fost ales episcop (1850), Calinic a început reconstrucția reședinței episcopale și a bisericii, după ce o perioadă (1850-1853) a rezidat la Craiova. Vezi. Baldovin 1999, p. 162.

¹⁷ Niculescu 1991, p. 156.

¹⁸ ABMS, doc. 1289, 19 februarie 1858.

¹⁹ *Idem*, doc. 1290, 13 martie 1858.

²⁰ *Ibidem*.

A trimis la Sibiu un **Aghiazmatar**, o **Carte de rugăciuni** și o scriere cu caracter teologic-pastoral, **Datorințele** preoților, „cărți curat bisericesti și religioase, care, însă, au fost sechestrate la vama de la Turnu Roșu pentru a fi trecute prin cenzura polițiană. Ca răspuns la acest act abuziv, în 7/19 octombrie 1861 Andrei Șaguna a înaintat un protest energic guvernului Transilvaniei, unde a declarat că măsura era anticonstituțională și antiliberală, „cu atât mai vârtos căci astăzi Biserica greco-orientală, ce o reprezentez eu, este o biserică creștină și autonomă și asemenea îndreptățită ca toate celelalte biserici creștine din această patrie”. Spre deosebire de celelalte biserici – spunea Șaguna – care aveau libertate deplină să stea în legătură spirituală cu țările vecine și importau fără nici o greutate toate cărțile de care aveau nevoie, numai „bisericei noastre și în privința aceasta i se pun piedici în cale și i se leagă mâinile”. Pentru ca autonomia bisericească să nu devină un sunet gol și o literă fără spirit, Șaguna a cerut autorităților principatului nu numai restituirea cărților trimise de la Vâlcea, „cât mai curând și fără de a mai face îndelunga cale a cenzurii polițiane, ci ca această cenzură, ca una ce vatamă și știrbește libertatea și autonomia bisericei mele și ca una ce lovește de-a dreptul în constituționalismul patriei mele, în privința cărților noastre bisericești și religioase să înceteze pentru totdeauna”²¹.

Cele două episcopii au colaborat îndeaproape pentru îmbunătățirea calității tiparului. În anul 1861, protosinghelul Orest, economistul Episcopiei Râmnicului, a fost la Sibiu pentru a cumpăra „câte ceva în trebuințele tipografiei”²². În anul 1865 episcopul Calinic a cerut sprijinul mitropolitului sibian pentru a edita **Evanghelia** la tipografia din Râmnic. Ierarhul vâlcean era interesat să folosească figurile evangheliștilor existente la tipografia din Sibiu și a cerut cu împrumut matrițele acestora sau tipărirea lor la Sibiu în numărul necesar de exemplare.

Legăturile îndelungate ale lui Șaguna cu Calinic al Râmnicului și varietatea domeniilor abordate în corespondența acestora, aduc mărturii suplimentare pentru viziunea globală asupra ortodoxiei, pe care a împărtășit-o Șaguna, a unității acesteia întemeiată pe canoane și pe scrierile Sfinților Părinți. El a înțeles Biserica ortodoxă română din Transilvania ca o parte a întregii Biserici ortodoxe, chiar dacă administrațiile bisericești erau diferite. Șaguna a conceput biserica sa deasupra alcătuirilor politice, adaptată nevoilor spirituale și morale ale națiunii, cu care Biserica ortodoxă română trebuia să fie în permanentă armonie. Șaguna a subliniat legătura organică dintre ortodoxie și națiune, a susținut ideea că biserica a fost unul din factorii supraviețuirii românilor ca popor, că cele două erau legate ca „sufletul de trup”. A mers până la a susține că ritualul și practicile ortodoxiei românești, că progresul intelectual al națiunii depinde de forța și afirmarea Bisericii ortodoxe²³.

A difuzat scrierile bisericești editate în Transilvania episcopia Vâlceană, ca de altfel în toate eparhiile din Principatele Române, contribuind astfel la realizarea unității de credință, la unitatea gândirii teologice. A apărat canonicitatea și eclesiologia Bisericii ortodoxe de câte ori a fost necesar, a promovat coordonarea bisericilor de aceeași credință, integrarea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în ansamblul ortodoxiei românești și a celei răsăritene.

---

²¹ ABMS, doc. 1558.

²² *Idem*, doc. 1593, 3 noiembrie 1861.

²³ Hitchins 1995, p. 249.

Abrevieri

ABMS – Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române din Sibiu, fond Șaguna, Sibiu.

AEORV – Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române Vâlcea, Rm. Vâlcea.

Bibliografie

- Baldovin 1999 A. Baldovin, *Viața și nevoințele cele monahale ale Prea Cuviosului Episcop al Râmnicului Noul Severin. D. D. Calinic*, în vol. *Viețile, povăzuirile și testamentele sfinților stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica*, Sibiu.
- Hitchins 1995 Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București.
- Ivan 1975 Iorgu D. Ivan, *Aspecte canonice în discuția a doi mari ierarhi ortodocși români*, în *Glasul bisericii*, XXXIV, nr.3-4, p. 278-290.
- Lupaș 1990 Ioan Lupaș, *Documente istorice transilvănene*, vol. I, Cluj.
- Niculescu 1991 Aneta Niculescu, *Legăturile dintre Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului și Sfântul Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în vol. *Astra 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu.